

Hoffmann Gizella

Több évszázados tudás tára

A „Köz-tudat szerint régen óhajtja a tudós közönség az unitáriusok' egyházi történeteit kiadatva látni...” – Pietro Maria Gazzaniga bécsi teológiai professzor 1780-ban kelt levelére hivatkozva kezdi így egyháztörténetét Aranyosrákosi Székely Sándor.¹ 2005 (az első kötet megjelentetése) után 2009-ben a második kötet sajtó alá rendezésével ismét ennek a több mint 200 éves óhajnak tehattünk eleget.

Több évszázados tudás halmozódott fel ebben a kötetben is. Több évtizedes kutató- és alkotómunka állt Kénosi Tőzsér János, Uzoni Fosztó István és a Kozmák (Mihály, János és Gergely) mögött. Majd negyed évezredig pihent ez a kézirat, míg Márkos Albert fáradtságos és odaadó munkával lefordította az *História* első három kötetét. A 2. kötet átnyújtásával mi csupán néhány évvel járulhatunk hozzá ehhez a valóban történelmi pillanathoz. Az Erdélyi Unitárius Egyház múltjának egy újabb évszázadát ismerhetjük meg benne.

Odaadással, alázattal, a nagy elődök munkája iránti tisztelettel fogtunk a szöveg gondozásához. Ez az alázat és szeretet munkált bennünk végig a kötet elkészítése során, s maradt meg egymás iránt is, noha olykor késhegyig menő vitákat folytattunk, hogy a lehetséges megoldások közül vajon melyik lehet a legjobb, kinek van igaza. S Pákey Lajos gyönyörű iskolájában öröm volt dolgozni, amelynek minden tere, fala, szöglete, öreg lépcsői különös atmoszférát árasztanak. Ez is kötelezett bennünket.

Amikor Márkos Albertet, a fordító unokáját faggattuk, hogy a családi legendárium milyen emlékeket őriz nagyapjáról – s remélem, megbocsátja nekem, hogy ezt elmondom –, azt válaszolta először: „Amire emlékszem, nagyapámnak olyan »Keresztúr-szaga« volt, a kert frissessége, a fák, a növények illata, ami mindig áradt belőle, a kertjét ugyanis ő ápolta-gondozta-művelte, miután Kolozsvárt el kellett hagynia, ugyanolyan odaadással, mint korábban a diákok latin tudását. Szigorú volt, de mindig igazságos.” Kíváncsiak voltunk arra is, megvan-e valahol még a bibliája, a latin szótára. Szerettük volna kézbe venni, tudni, van-e va-

¹ Aranyosrákosi Székely Sándor: *Unitária vallás' történetei Erdélyben*. Kolozsvár, 1839. [Előszó, I.] – Vide *Dissertatio historico-critica de duplici ingressu in Transsilvaniam Georgii Blandratae. Recensente Michaelae Burian...*, Albo-Carolinæ [Gyulafehérvár], Typis Conventus Csikiensis, [1806], 135–136.

lamilyen levelezés-feljegyzés arról, hogyan is készült a fordítás, mikor akarták kiadni.

Úgy érezzük, fejet kell hajtánunk az előtt a tudás előtt, amellyel a több ezer oldalas latin kézirat barokkos, olykor féloldalal mondatszerkezetét átültette magyar nyelvre, s ezt most Önöknek átadhatjuk.

Munkánkat végig segítő figyelem kísérte.

Tiszteletteljes köszönet illeti Szabó Árpád püspök urat, aki felismerte az egyháztörténet kiadásának szükségességét és jelentőségét, aki megteremtette a feltételeket, s mindvégig türelmesen és megértően támogatta munkánkat. A második kötet előkészítésének megkezdésekor biztosított bennünket teljes körű bizalmáról. Ez a feltétlen bizalom kötelezett bennünket arra, hogy tudásunk legjavát adjuk.

S ugyanilyen tisztelettel köszönjük Bálint Benczédi Ferenc püspök úrnak is minden részletre kiterjedő, aprólékos figyelmét, amellyel bátorított bennünket, hogy a második kötet olykor igen nehéz és fáradságos munkáját befejezhessük.

Köszönjük Gyerő Dávidnak és a Püspöki Hivatal minden dolgozójának, az érdeklődő diákoknak, akik végig kedvességükkel, segítő odaadással buzdítottak bennünket, s akik segítsége nélkül a kötet nem készülhetett volna el. S nem készülhetett volna el, ha nem álltak volna a háttérben azok a támogatóink, a *mecenások*, akik fontosnak tartották, hogy a régi mecenatúra-rendszert felélesztve támogassanak bennünket – mert az unitárius múlt feltárásának segítségét szívügyüknek tekintették. Köszönjük a lehetőséget!

Köszönjük irányítónknak és mesterünknek, Balázs Mihálynak, hogy együtt dolgozhattunk. Köszönet illeti Káldos Jánost is az ismételt önzetlen együttműködésért, Szombatfalvi Józsefet a tördelésért, Benczédi Ágnest, hogy kisegített bennünket; a Gloria Nyomda munkatársait, újabb és újabb kívánságaink teljesítéséért, a kötet szebbé tételéért.

De azt gondolom, hogy igazán szép köszönet illeti meg a családtagokat, akik elviselték a hosszú távolléteket, s elviselték, ha fáradtak és feszültek voltunk: így Maksay Magdolnát, Molnár Bodrogi Enikőt, Szombatfalvi Erikát, s pécsi-szege-diként köszönöm legfőképpen Szüleimnek, különösen Édesanyámnak megértő önzetlenségét.

Ünnep ez a mai nap. Mindannyiunké. S ünnep, mert azzá teszi az Önök tisztelete, hogy együtt örülhetünk a második kötet megjelenésének.

Köszöntő a Berde-serleggel, 2006

Főtisztelendő Püspök úr! Tisztelendő Főgondnok urak!
Tisztelendő Főtanács!

Bár nem szokták – és talán nem is illik – jegyzetből olvasni a pohárköszöntőket, én mégis úgy döntöttem, hogy köszöntőmet, amelyet különleges megtiszteltetésnek tekintek, olvasni fogom. Teszem ezt, tanulván abból az esetből, amikor egy nemzeti ünnepünk alkalmával két választott tisztségviselőnk is mellőzte ezt az apróságot – vagy azért mert nem volt leírva, vagy azért mert nem tartották szükségesnek –; nos rosszul tették, tévedtek: ünnepi szónoklatuk szálnalmas, groteszk dadogásba fulladt, ami kellemetlen és ünneprontó volt. Ezt elkerülendő úgy döntöttem, hogy gondolataim közlésére ezt a megoldást választom.

A Berde-serleggel való köszöntőkben az előző évek szónokai többnyire elmondták életrajzában érdeklődésre számot tartó adatait, méltatták emberi értékeit, erényeit, elemezték tevékenységét. Én most ezekre nem térnék ki, csupán emberi nagyságának kettős dimenzióját, következetes haza- és egyházszeretetét, ezekhez való hűségét, ezeknek féltését és ezekért messzemenő áldozathozatalra való készségét, elhivatottságát méltatnám.

A tragikus sorsú néhai magyar miniszterelnök, gróf Teleki Pál szerint „a vezetés elsősorban személyes példa”. Berde Mózsai már a maga korában ösztönösen ráértett erre az igazságra. Minden cselekedete, intézkedése, vezetői stílusa a személyes példaadásra támaszkodott. Példaadó volt önfeláldozó munkája, önzetlensége, hűsége, szolidaritása, szociális érzékenysége a rá bízott és vállalt közösségekkel szemben.

A köszöntőre való készülésem akár egy izgalmas időutazásnak is felfogható, emlékének felidézése virtuális találkozást jelentett számomra, egy képzeletbeli beszélgetést, amelyen ő, a nagy előd engem, a kései utódot meghallgatáson fogadott, nemzete és egyháza jelenlegi állapotáról faggatott, feltéve számomra a nagy kérdést: „eltávozásom óta Transzilvániában ment-é előbbre a világ?!”

– Nagyjóuram, szomorúan jelentem, hogy nem sokat, legalábbis nem mindenekben – civilizációs, technikai fejlődésben igen, de morálisan semmivel, vagy nagyon kevéssel tartunk előrébb az első embernél. Gerincpróbáló időket éltünk és élünk, ó, Jóuram, amint Önök is annak idején. Transzilvániában azóta is kettős kisebbségben élünk, nemzetként és felekezetként egyaránt. E kettős kisebbség mind hajdan, mind a jelenben hármass veszélyt rejteget: a beolvadást, az elvándorlást és az esélyegyenlőség hiányát. E hármass veszély ellen a természete-